

DRENTHE 1883

In de voetsporen van Vincent van Gogh

Ronald Wilfred Jansen

Drenthe is zóó mooi, zoo zeer pakt het me algeheel in en voldoet mij absoluut dat ik, indien ik niet voor altijd hier kon zijn, ik liever 't maar niet gezien had. Het is onbeschrijfelijk schoon.

Vincents brieven, Nieuw-Amsterdam, 11 november 1883

VOORWOORD	6
INLEIDING	7
VINCENTS LEVEN VÓÓR DRENTHE	12
INTERESSE IN DRENTHE	25
REIS NAAR HOOGEVEEN	27
HET STATIONSGBIED	58
LOGEREN BIJ HARTSUIKER	79
VAN GOGHHUIS IN HOOGEVEEN	93
HET CENTRUM	119
HUIS VAN HARTSUIKER GROTE KERKSTRAAT	142
HET POSTKANTOOR EN KANTOOR VAN GRATAMA	150
DE KERK VAN HOOGEVEEN EN ARMWERKHUIS	163
ALGEMENE BEGRAAFPLAATS ZUIDERWEG	181
JOODS KERKHOF ZUIDERWEG	200
DE OMGEVING VAN HOOGEVEEN	201
KERKHOF PESSE	214
KERKHOF HOLLANDSCHEVELD	224
VERTREK UIT HOOGEVEEN	247
ARCHITECTUUR IN HOOGEVEEN ROND 1883	250
REIS NAAR NIEUW-AMSTERDAM/VEENOORD	254
VAN GOGHHUIS IN VEENOORD	303
OMGEVING VAN HET LOGEMENT VAN SCHOLTE	329
BEHOUDEN MONUMENTEN NIEUW-AMSTERDAM/VEENOORD	356
VERDWENEN MONUMENTEN NIEUW-AMSTERDAM/VEENOORD	361
IN DE DRENTSE VENEN	366
NIEUW-SCHOONEBEEK	415
VERDWENEN MONUMENTEN NIEUW-SCHOONEBEEK	418
DAGTOCHT NAAR ZWEELOO	428
BEHOUDEN MONUMENTEN ZWEELOO	434
LOGEMENT VAN MENSINGH	445
SLEEN	459
VERTREK UIT DRENTHE	467
BELANG VOOR DRENTHE	473
VERDERE LEVENSVERLOOP	477
LOCATIES VINCENT VAN GOGH IN DRENTHE	478
BRONNENOVERZICHT	479
COLOFON	489

VOORWOORD

Ik heb dit boek niet kunnen maken zonder de hulp van anderen. In de eerste plaats wil ik publicist, dichter en historicus Albert Metselaar bedanken die baanbrekend onderzoek heeft gedaan naar het verblijf van Vincent van Gogh in Hoogeveen. Verder wil ik de volgende personen en organisaties danken voor het verstrekken van informatie en/of foto's: A.J. Hadderingh (Burgerzaken Coevorden), Albertien Lykles-Livius (Rights and Reproductions, Van Gogh Museum, Amsterdam), Annemiek Rens (Hoofdconservator Drents Museum), Anno Drenthe, Cathleen Walther (Rheinisches Bildarchiv), Carolyn Cruthirds (Museum of Fine Arts, Boston), Didi D. Frank (Van Gogh Huis, Veenoord/Nieuw-Amsterdam), Drents Archief, E. de Vries (Beheerder Fotoarchief Stichting Oud Meppel), Erwin Hooge (Begraafplaatsbeheer Gemeente Hoogeveen), Geheugen van Nederland, Gerard de Graaf, Hans van Woerden (Voorzitter Dorpsarchief Nieuw Amsterdam Veenoord), Helmy Frank (Documentatiecentrum Museum Boijmans van Beuningen) Henk Jonker (Oud Hoogeveen), Henk Mepschen (Gemeentearchivaris/medewerker DIV, Gemeente Coevorden), Het Spoorwegmuseum, Het Utrechts Archief (De Pater), Historische Vereniging De Wijk-Koekange, Joep van Ruiten, Kees Thomas, Marga Zwiggelaar, Maria Smit (Accountmanager beeld, Rijksmuseum), Marjolein Bijmolt- Wesselink (Team Documentaire Informatievoorziening en Services, Gemeentearchief Emmen), Mark Goslinga (Conservator beeld- en geluidsarchief Drents Archief), Marleen Scholten (Rheinisches Bildarchiv Collogne), Mieke Breij (Hoofd Dienstverlening Het Utrechts Archief), Museum of Fine Arts Boston, Oud Archief Gemeente Hoogeveen, Rijksmuseum, Rob Dijkstra (Coördinator informatiecentrum, Groninger Museum), Roel van As-Krijgsman (Krölller-Müller Museum), Roelof Boelens, Sierra Kaag, M.A (Von der Heydt-Museum), Stationsweb, Stichting Historie van Ruinerwold, Stichting Oud Meppel, Universiteitsbibliotheek Leiden, Wieke Streef en Wim Kussee.

INLEIDING

In het najaar van 1883 vertrok de na zijn dood zo beroemde schilder Vincent Willem van Gogh (1853-1890) (hierna: Vincent) vanuit Den Haag naar Drenthe, waar hij eerst Hoogeveen (11 september- 2 oktober) en vervolgens Nieuw- Amsterdam/Veenoord (2 oktober- 5 december) bezocht, om zich als kunstschilder verder te bewakemen. Recentelijk is een grootschalig onderzoek naar Vincent in Drenthe opgestart. In een artikel in *Trouw* staat hierover ondermeer: “Het Drents Museum hoopt de resultaten in een tentoonstelling te kunnen laten zien. Rens [Annemiek Rens, projectleider]: Het is toch vreemd dat een van de beroemdste kunstenaars in Drenthe is geweest en dat dit verhaal onbekend is.”¹ Er is echter al veel over Vincent in Drenthe geschreven. Ik verwijs wat betreft Hoogeveen vooral naar de onderbouwde publicaties van *Albert Metselaar*. Jammer is dat desondanks in veel artikelen en boeken die over Vincents verblijf in Drenthe zijn geschreven, mythen en historische onjuistheden over Vincent steeds weer de kop op steken² en ook door de media klakkeloos worden overgenomen. Ook de speciale Van Gogh herdenkingen in Drenthe, zoals in 1990, hebben dit blijkbaar niet kunnen voorkomen.

DAGBLAD VAN HET NOORDEN

02 januari 2018 , pag. 14

Van Gogh

Ik hoop dat er spoedig een Van Gogh Museum in Hoogeveen komt dat de geschiedenis van Vincent in Hoogeveen levend maakt. Dat is van belang, omdat in Hoogeveen het gebouw waar Vincent logeerde verloren is gegaan en elders in Drenthe op hardnekkige wijze misverstanden over Vincents verblijf in Hoogeveen hoog worden gehouden. Zo staat op het informatiebord van Het Van Gogh Huis Drenthe ten onrechte vermeld dat Vincent van Gogh vanuit Nieuw-Amsterdam zijn tocht in Drenthe begon: Vincent verbleef in 1883 eerst een paar weken in Hoogeveen. In het overigens fraaie museum in Nieuw-Amsterdam wordt bovendien ten onrechte vermeld dat Vincent aan de Grote Kerkstraat in Hoogeveen heeft gelogeerd en de begrafenis in Pesse heeft geschetst: Albert Metselaar heeft al 15 jaar geleden middels minutieus bronnenonderzoek aangetoond dat Vincent aan de Pesserweg heeft gelogeerd en de begraafplaats in Hollandscheveld heeft bezocht en vastgelegd.

Hoogeveen, Ronald Wilfred Jansen

Dromerij over Vincent wordt ook in stand gehouden door het overpennen van literatuur over Vincent dat niet is gebaseerd op grondig bronnenonderzoek. Veel auteurs die schrijven over Vincents verblijf in Drenthe hebben Drenthe nooit bezocht. Het als complete biografie gepubliceerde boek³: *De biografie. Vincent van Gogh* van de Amerikaanse auteurs *Steven Naifeh* en *Gregory White Smith* slaat de plank regelmatig mis: Zo is Vincent niet in Hoogeveen ontwaakt in een veen landschap in 1883: het veen landschap bestond toen nog in Veenoord/Nieuw-Amsterdam, echter niet meer in Hoogeveen.

Dagblad van het Noorden, 2 januari 2018

Ronald Wilfred Jansen

Informatiebord Van Gogh Huis Veenoord/Nieuw-Amsterdam

Op 9 mei 2019 bezocht ik het Van Gogh Huis in Veenoord/Nieuw-Amsterdam. Hoewel Vincent zijn tocht door Drenthe in Hoogeveen begon, staat op het informatiebord bij de hoofdingang ondermeer: “Als uitvalsbasis voor zijn inspirerende tochten door het Drentse landschap koos Vincent van Gogh voor het logement van Hendrik Scholte in Nieuw-Amsterdam”.

Het is belangrijk dat de jeugd goed wordt ingelicht over Vincents verblijf in Drenthe. In een docentenhandleiding lees ik o.m. “in zijn haast om weg te komen [uit Drenthe] liet Vincent van Gogh zijn koffer in Nieuw-Amsterdam achter”. Ongetwijfeld beeldend en spannend om te vernemen voor basisschool leerlingen uit groep 7, maar een ‘mooi verhaal’ is iets anders dan objectieve geschiedschrijving. Ook worden in de leerlingenleidraad locaties genoemd waar Vincent zijn schilderijen zou hebben gemaakt, terwijl dit helemaal niet met zekerheid is vastgesteld.⁴ Zo staan in diverse wandel- en fietsroutes tekeningen en schilderijen van Vincent die aan een bepaalde locatie worden toegewezen, terwijl dit niet bewezen kan worden. Zie ook de *Van Gogh wandel- en fietstocht in Nieuw-Amsterdam/ Veenoord*, die vooral gebaseerd is op de *De Drentse tijd van Vincent van Gogh. 1883*.

In het *Dagblad van het Noorden* (hierna: DVHN) stond recentelijk dat Vincent de begraafplaats in Pesse heeft bezocht⁵, terwijl streekhistoricus *Albert Metselaar* (hierna: Metselaar) met degelijk onderzoek heeft aangetoond dat dit Hollandscheveld is. Metselaar⁶ beschreef Vincents verblijf in Hoogeveen in diverse (actuele) publicaties.⁷ Vincent kan wel de begraafplaats in Pesse hebben bezocht, maar benoemt dit niet. *De Drentse tijd van Vincent van Gogh. 1883* van de auteurs *Wout J. Dijk* en *Meent W. van der Sluis* (Groningen, 2001) zijn desalniettemin van oordeel (evenals het Van Gogh Huis in Nieuw-Amsterdam/Veenoord) dat Vincent de begraafplaats van Pesse heeft

bezocht en uitgebeeld en heeft gelogeed aan de Grote Kerkstraat. Dit, terwijl Metselaar al tijdens de onderzoeksfase van het boek *De Drentse tijd van Vincent van Gogh. 1883* onomwonden aantoonde dat Vincent de begraafplaats van Hollandscheveld heeft getekend en geschilderd en niet die van Pesse. Bovendien toonde Metselaar middels grondig bronnenonderzoek aan dat Vincent heeft gelogeed aan de Toldijk en niet aan de Grote Kerkstraat in Hoogeveen. “Het huis waar hij toen verbleef, is te bezichtigen. Maar waar hij in Hoogeveen heeft gewoond, is nog onbekend. Twee locaties komen ervoor in aanmerking, aldus Rens [projectleider]”.⁸ Toch is gelukkig niet iedereen blind voor het onderzoek van Metselaar. Zo vermeldt het *Geheugen van Drenthe*: “drie weken verbleef Vincent bij logementhouder Albertus Hartsuiker te Hoogeveen.”⁹ Kortom veel tegenstrijdige berichten in de media.

Willem van Gogh, de achterkleinzoon van Theo van Gogh (1857-1891) vindt het belangrijk dat het erfgoed van Vincent behouden blijft. Ik geef hieraan graag gehoor door vooral Vincent aan het woord te laten middels zijn brieven. Ik wil het Drents decor waar Vincent verbleef tot leven wekken en laten zien wat er nog aan materieel erfgoed aan hem herinnert, een en ander geïllustreerd met Vincents tekeningen en schilderijen, foto's en kaartmateriaal. Helaas is het niet altijd mogelijk aan de hand van zijn brieven exact aan te geven waar Vincent verbleef. Vincent gaf meestal niet zelf aan waar hij verbleef. Drenthe was voor hem ook nagenoeg onbekend terrein. Waarschijnlijk wist hij zelf ook niet altijd waar hij was. Hij vermeldde de locatie op zijn werk bijna nooit en signeerde dit veelal niet. Ook dateerde Vincent zijn brieven niet¹⁰ zodat niet altijd vast staat op welke datum hij zijn brieven schreef. Ik steek mijn hand in eigen boezem. Waarom een boek publiceren over Vincent van Gogh in Hoogeveen¹¹, terwijl Albert Metselaar dit al heeft uitgepluisd? In eerste instantie omdat er nog geen boek specifiek over Vincent van Gogh in Hoogeveen was verschenen. Bovendien kwamen er enkele nieuwe feiten aan het licht en heb ik wat meer aandacht gegeven aan het decor van het Hoogeveen in 1883 waar Vincent vertoefde. Wat betreft Hoogeveen is er belangrijk vooronderzoek naar Vincent van Gogh gedaan door Johan Valk, toenmalig beleidsambtenaar kunst en cultuur in Hoogeveen, en Paul Brood, toenmalige rijksarchivaris in Drenthe

In dit boek heb ik het decor uitgebreid met de rest van Drenthe waar Vincent verbleef. Ik hoop dat mijn boek de onderzoeksresultaten van Metselaar meer in het voetlicht plaatst. Bovendien ben ik erg geïnteresseerd in de kunstenaar en persoon Vincent van Gogh¹² en wilde ik graag relevant archiefmateriaal over hem doornemen. Ik heb hierbij geprofiteerd van al het onderzoek dat er al is gedaan naar Vincent in Drenthe. Ik bouw hierop voort.

Ik november 2018 nam ik deel aan een onderhoud georganiseerd door het Van Gogh Huis in Veenoord/Nieuw-Amsterdam over het erfgoed en de promotie van Vincent van Gogh in Drenthe en het project Van Gogh Europa, echter dit kreeg geen vervolg. Tijdens mijn onderzoek las ik tot mijn verrassing in het *Dagblad van het Noorden*¹³ en de *Hoogeveensche Courant*¹⁴ dat het Drents Museum, Drents Archief en Het Drentse Landschap de handen ineen hebben geslagen voor een “grondig onderzoek” naar monumenten en erfgoedlocaties die gerelateerd zijn aan de periode dat Vincent in 1883 in Drenthe verbleef. De *Hoogeveensche Courant* wilde dit item niet nader onderzoeken, *Dagblad van het Noorden* publiceerde een reportage over dit ambitieuze project.¹⁵ Wij waren als historici aanwezig bij de tweede bijeenkomst in september 2019 in het Van Gogghuis in Hoogeveen.

Mokken om Vincent

In de winkel van het Van Gogh Museum wordt een mok verkocht zonder oor, voorzien van pleisters. Volgens de shop een knipoog naar Vincent van Gogh. Ik vind het moreel verwerpelijk dat het museum een slaatje wil slaan uit het verlies van (een deel van) een oor van Vincent. De van commercie afkerige kunstenaar zou zich in zijn graf omdraaien als hij de holle reactie van het museum vernam: „Bedankt voor uw bericht en dat u de moeite heeft genomen uw gevoel met ons te delen. Wij proberen in onze winkels een zo breed mogelijk publiek te bereiken met een assortiment waar ieder iets van zijn gading kan vinden. Ik begrijp dat deze mok u tegen de borst stoot en dat het naar uw idee niet in ons museum hoort. Het betreft hier een test met artikelen waarvan wij weten dat ze buiten het museum erg populair zijn.” Ik concludeer hieruit dat het museum zich laat leiden door de publieke opinie en hun geldbuidel. Ik denk dat de tijdens zijn leven getormenteerde en afgewezen grootheid beter verdient en dat het Van Gogh Museum zowel in de letter als in de geest Vincents erfgoed moet koesteren.

Mok uit het Van Gogh Museum

Hoogeveen, Ronald Wilfred Jansen. Auteur van enige boeken over Vincent van Gogh.

Dagblad van het Noorden, 11 juni 2019

De verwachting is dat de resultaten van het door de provincie Drenthe gesubsidieerde grootschalige onderzoek van Het Drents Museum, Drents Archief en Drentse Landschap medio 2020 worden gepubliceerd. Ik hoop dat mijn boek een bijdrage kan leveren aan Vincents verblijf in Drenthe en aan het behoud van het Drents erfgoed van Vincent. Ik hoop dat lezers eventuele correcties en aanmerkingen op mijn boek willen delen. Het komt het voortschrijdend onderzoek over Vincent alleen maar ten goede. Erfgoedlocaties betreffende Vincent behoren thuis op de website onder de ‘toplocaties’ van het *Geheugen van Drenthe*. Vincent overschrijdt grenzen. Drenthe verdient dan ook ruime aandacht in de *Route Van Gogh Europa*. De resultaten van het Van Gogh onderzoek worden getoetst door de experts van het *Van Goghmuseum*.¹⁶

De ontsluiting van het erfgoed van Vincent in Drenthe moet feiten opleveren, wat meer is dan een ‘mooi verhaal’. De lijst van op basis van onderzoek vastgestelde erfgoedlocaties kan ook als basis dienen voor promotiedoeleinden. Dat is in belang voor het toerisme in Drenthe en de vele (horeca) ondernemers. Het zou mooi zijn als iedereen op één lijn zit, zodat er geen verschillende routes gaan circuleren tussen Hoogeveen en Nieuw- Amsterdam.

¹ Trouw, 2 juni 2019

² <https://www.rtdrenthe.nl/nieuws/146885/Zoek-het-uit-Mijn-revolver-lijkt-op-die-van-Vincent-van-Gogh>

³ <https://www.vpro.nl/boeken/programmas/john-adams/2011/steven-naifeh-gregory-white-smith.html>

⁴ Docentenhandleiding Van Gogh Huis, Nieuw-Amsterdam. Voor basisschool leerlingen groep 7. Lessenserie over de tijd dat de kunstenaar in Nieuw-Amsterdam verbleef.

⁵ Dagblad van het Noorden, 28 mei 2019

⁶ <https://www.hoogeveen2000.com/overigen/mythen/personen/albert-metselaar>

⁷ <https://www.dodenakkers.nl/artikelen-overzicht/algemeen/diversen/vangogh.html>,

http://www.hollandscheveld.nl/index.php/over_hollandscheveld.nl/kerkhof/, <http://www.histoforum.net/vangogh/kerkhof.htm>,

<https://www.hoogeveen2000.com/overigen/mythen/personen/vincent-van-gogh>, <https://hoogeveenschecourant.nl/artikel/504346/een-der-eigenaardigste-kerkhoven-die-ik-ooit-zag.html>, <https://hoogeveenschecourant.nl/artikel/553190/vincent-van-gogh-en-de-geruchten.html>,

<https://www.puurhollandscheveld.nl/index.php/dorp/geschiedenis/92-van-goghuis>,

⁸ Trouw, 2 juni 2019

⁹ <https://www.geheugenvandrenthe.nl/gogh-vincent-willem-van>

¹⁰ <https://www.parool.nl/kunst-media/brieven-vincent-van-gogh-volledig-blootgelegd~b268dc5a/?referer=https%3A%2F%2Fwww.google.com%2F>

¹¹ Hoogeveen 1883. In de voetsporen van Vincent van Gogh Ronald Wilfred Jansen RWJ-PUBLISHING, Hoogeveen, 2018

¹² Amsterdam Toen en Nu. 140 Jaar veranderingen in de stad. Ronald Wilfred Jansen RWJ-PUBLISHING, Hoogeveen, 2017

¹³ Dagblad van het Noorden, 28 mei 2019

¹⁴ Hoogeveensche Courant, 31 mei 2019

¹⁵ Joep van Ruiten, Dagblad van het Noorden, 15 juni 2019 p. 6-7

¹⁶ Hoogeveensche Courant, 28 mei 2019

VINCENTS LEVEN VÓÓR DRENTHE

Wanneer Vincent op 11 september 1883 in Hoogeveen aankomt, heeft hij ondanks zijn vrij jonge leeftijd, hij is dan dertig jaar, al een erg bewogen leven achter zich. Vincent werd geboren op 30 maart 1853 in Zundert, een klein dorp in Noord- Brabant. Hij was het tweede kind in een reeks van zeven van Theodorus van Gogh (1822-1885)¹ (hierna: Theodorus) en Anna Cornelia van Gogh- Carbentus (1819-1907)² (hierna: Anna): ze trouwden op 25 mei 1851 in Den Haag. Het gezin reisde met vader mee, die werkte als hervormd predikant in diverse plaatsen. Het gezin kreeg met tegenslag te maken. Exact een jaar voor de geboorte van Vincent op 30 maart 1853 was zijn jongere broertje, ook Vincent genaamd, doodgeboren. Hoewel in die tijd veel mensen jong stierven, was dit een zware slag voor het gezin. De impact van het doodgeboren zoontje in het gezin, was een zware psychische belasting voor Vincent. Zijn verdriet kon hij echter niet uiten bij zijn familie. De familie hanteerde strakke burgerlijk- christelijke fatsoenswaarden, waarin opleiding, carrière, aanzien en goede omgang met de hogere stand belangrijk waren. In een klein dorp kon men beter maar niet opvallen; als je normaal doet ben je al gek genoeg.

•• Bij akte, gepasseerd den 3 November 1841, voor het Cantongerecht dezer stad, is door den ondergeteekende aan deszelfs Zoon, VINCENT van GOGH, handligting verleend tot het drijven van handel in TEEKEN- en SCHILDERBEHOEFTEN, en in het algemeen toegekend de rechten van Meerderjarigheid, in artikel 484 van het Burgerlijk Wetboek vermeld.

BRUGG,
den 31 December 1841.

V. van GOGH,
Predikant.

De Winkel in Teeken- en Schilderbehoeften van VAN DER BRUGH zal, van heden af, gedreven worden op de firma: VAN GOGH EN COMP.
's GRAVENHAGE, Januarij 1842.

Dagblad van 's Gravenhage, 3 januari 1842

De familie Van Gogh was niet alleen een predikantenfamilie, maar had ook een rijke traditie in de kunst- en boekhandel. In 1841 werd Vincent van Gogh (1820-1888)³ (Oom Cent) meerderjarig en door zijn vader Vincent Ferdinand Jacob van Gogh (1789-1874)⁴ opgenomen als firmant in de firma Van Gogh en Compagnie in Den Haag. Vincent van Gogh (1820-1888), was een broer van Vincents vader.

Vincents vader had weinig inlevingsvermogen en stelde hoge eisen, ook aan zijn kinderen. Zijn vader wilde dat hij predikant of kunsthandelaar zou worden, hetgeen in lijn lag met de familietraditie. Later zou blijken dat Vincent hiervoor niet geschikt was. Vincent kreeg ook in zijn jeugd weinig begrip en werd vooral als een zonderlinge, lastige jongen beschouwd. Volgens *De kunst van het woord. Zijn mooiste brieven* groeide Vincent

op in een “liefdevol en beschermend gezin”⁵ en was “Vincent’s jeugd in Zundert (...) gemoedelijk”, aldus *vangoghroute.nl*.⁶ Volgens *De Drentse tijd van Vincent van Gogh*. 1883⁷ wordt het beeld van een zorgeloze jeugd van Vincent bevestigd door Johanna Gezina Van Gogh-Bonger (1862-1925)⁸ (hierna: Jo), echtgenote van Theodorus van Gogh (1857-1891)⁹ (hierna: Theo), een jongere broer van Vincent. Terugkijken op zijn jeugd denkt Vincent hier anders over en stelt: “Mijn jeugd is somber en koud geweest”.¹⁰ Tijdens zijn jeugd trok Vincent zich terug in de natuur om rust te vinden en om van het landschap te genieten: “wat hebben wij [Vincent en Theo] al lang zamen gewandeld van af de zwarte akkers met het jonge groene koren te Zundert waar wij om dezen tijd van ’t jaar met Pa [Vincent’s vader hield blijkbaar ook van de natuur] den leeuwrik hoorden.”¹¹

SLECHTS WEINIGE EXEMPLAREN ZIJN NOG TE BEKOMEN VOOR 14 IN PLAATS VAN 28 GULDENS
VAN HET
NEDERLANDSCH HANDELSMAGAZIJN,
OF ALGEMEEN ZAMENVATTEND WOORDENBOEK VOOR HANDEL EN NIJVERHEID.
Bevattende eene juist en omstandige beschrijving van den Wereldhandel, zoo in zijnen geheel en omvang, als in al zijne bijzondere vakken en betrekkingen, met opzigt tot de Geschied- en Aardrijkskunde des Handels, Land- en Volkenkunde, Natuur- en Kunstproducten, Handels- en Fabriekbedrijf, Neringen en Handelingen in alle Oorden der Wereld.
ALLES MET PRAKTISCHE TOEPASSING OP DEN HANDEL EN DE NIJVERHEID VAN ONS VADERLAND.
OPGEDRAGEN AAN DE NEDERLANDSCHE HANDEL-MAATSCHAPPIJ.
IN TWEE ZWARE BOEKDEELEN KOMPLEET,
bevattende 1440 bladzijden of 2880 kolommen druks, in klein folio formaat.
 De Boekhandelaar **H. V. VAN GOGH**, te ROTTERDAM, heeft de eer bovenstaand voor den Handel in Nederland speciaal opgesteld allerbelangrijkst Boekwerk, zijnen Landgenooten aan te bieden voor de HELPT van den voormaligen Prijs en wel tot aan het einde dezes Jaars.
 Het HANDELSMAGAZIJN zal thans op tweeërlei wijze worden afgeleverd: 1°. in twee Banden gebonden aan hen, die hetzelfde dadelijk kompleet verlangen; 2°. in tien Afleveringen, ieder à f 1.40, aan hen, die hetzelfde in Maandelijksche Afleveringen wenschen te ontvangen. Elke Aflevering bevat 18 bladen, zijnde 288 kolommen druks (bevattende ruim 1,200,000 letters), gelijk staande met vijf Boekdeelen, gewoon gr. 8°, ieder van 20 vellen druks.
 Bestellingen op dit voor een ieder hoogst belangrijk en veelomvattend Boekwerk kunnen geschieden bij eiken Boekhandelaar, zijnde alom **GRATIS** verkrijgbaar gesteld een uitvoerige Prospectus, den inhoud en strekking van genoemd Werk vermeldende (4181)

Algemeen Handelsblad, 21 juli 1852

Hendrik Vincent van Gogh (1814-1877) was zelfstandig boekhandelaar in Rotterdam en een broer van Theodorus van Gogh (1822-1885), de vader van Vincent en dus een oom (Oom Hein) van Vincent.

Zijn ouders stuurden Vincent naar een kostschool in Zevenbergen, 25 kilometer ten noorden van Zundert. Vincent volgde onderwijs aan deze school in de periode 1864-1866. In september 1866 verliet Vincent Zundert om in Tilburg onderwijs te volgen aan de Rijksschool Koning Willem. Hoewel Vincent goed kon leren, brak Vincent in 1869 zijn HBS opleiding af. Waarom is onduidelijk. “Op mijn 11de jaar ging ik naar school en bleef daar tot mijn 16de jaar. Toen moest ik een beroep kiezen en wist niet wat te kiezen.”¹² Omdat het tekenonderwijs aan de HBS zo uitgebreid was, is het eigenaardig dat Vincent vele jaren later in een brief aan zijn broer Theo verzuchtte: “Was er toen iemand geweest die mij gezegd had wat perspectief was, hoe veel misere zou me bespaard zijn, hoe veel verder zou ik nu zijn. Enfin fait accompli is fait accompli [vertaald: gedane zaken nemen geen keer].”¹³

In maart 1868 keerde Vincent terug naar zijn ouderlijke huis in Zundert. Zijn ouders maakten zich grote zorgen om de toen 15-jarige rebelse tiener en probeerden hem op het rechte pad te krijgen, althans hun rechte pad. Met (financiële) hulp van zijn familie ging hij al op jonge leeftijd werken in kunst- en boekhandels in de grote steden Den Haag en Londen. Gedurende de periode 1869-1873 werkte Vincent als bediende in de Haagse vestiging van de Franse kunst- en prentenhandel Goupil & Cie, waarvan zijn Oom Cent medevenoot was.

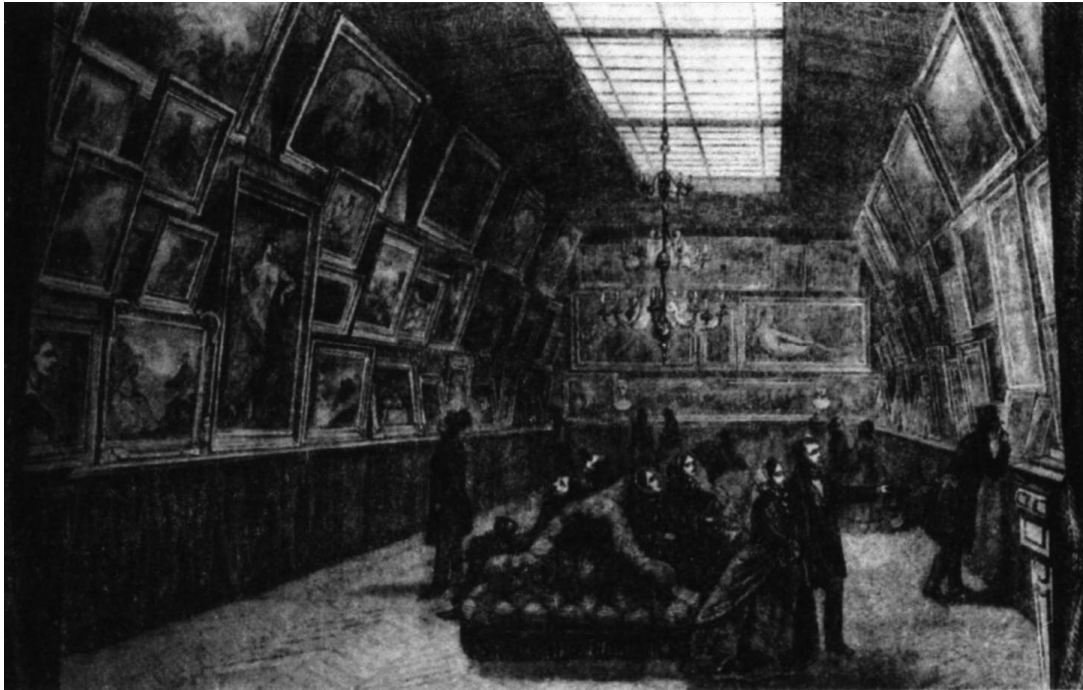

Foto van Oom Cent

In 1873 werd Vincent jongste bediende bij het filiaal van de internationale kunsthandel Goupil & Cie in Den Haag op voorspraak van zijn “Oom Cent” (Vincent van Gogh, 1820 – 1888), die in 1861 partner was geworden van de kunsthandel Goupil & Cie in Parijs.

Van Gogh Museum, Amsterdam

In 1871 verhuisde de familie Van Gogh van Zundert naar Helvoirt, waar Vincents vader ging werken als dominee van de hervormde gemeente, gelegen op zo'n 50 kilometer van Zundert. Vanaf 1872 schreef Vincent vanuit Den Haag brieven aan zijn broer Theo, mede om zijn spanningen te ventileren. Op 15 februari 1873 moest Vincent in Oisterwijk gaan loten voor militaire dienst, maar omdat zijn vader zijn zonen tegen een mogelijke lot voor militaire dienst had verzekerd, hoefde Vincent niet in dienst. De verzekeringsmaatschappij regelde dan iemand die bereid was om tegen betaling de vervangende dienstplicht te vervullen. Of Theo en Vincent hun vader hiervoor hebben bedankt is mij niet bekend. Als militair was Vincent zeer waarschijnlijk erg ongelukkig geworden. Mei-juni 1873 bezocht Vincent de bruisende stad Parijs, waar hij musea en het hoofdkantoor van Goupil & Cie bezocht.

**Goupil & Cie
in Parijs,
circa 1860**

<https://en.wikipedia.org/>

Kort hierop werd Vincent in 1873 overgeplaatst naar een filiaal van Coupil & Cie in Londen. Vincent hield zich niet alleen met schilder- en prentkunst bezig, maar las ook erg veel. De ‘pret’ duurde niet lang en in oktober 1874 werd Vincent vanuit Londen overgeplaatst naar Parijs. In 1874 maakte Vincent kennis met de School van Barbizon, die de natuur, landschap en boerencultuur schilderden, waarbij veel aandacht werd besteed aan het neerzetten van kleuren die een bepaalde stemming aangaven. Oktober 1875 verhuisde de familie Van Gogh van Helvoirt naar Etten, waar vader Van Gogh dominee bleef. Vincents carrière in de kunsthandel liep schipbreuk en hij probeerde opnieuw richting te geven aan zijn toekomst. God, de bijbel en andere godsdienstige literatuur werden in 1875 belangrijker in zijn leven. Eind 1875 werd Vincent ontslag aangezegd in Parijs. Vincent was niet zakelijk en commercieel ingesteld en vertelde aan klanten -veelal rijke burgerij- zijn ongezouten mening over de kunsthandel. Het getuigde van zijn eerlijkheid, maar zijn ondiplomatieke houding maakte hem ongeschikt voor het harde bedrijfsleven. Kortom, Vincent kwam opnieuw in conflict met de mensen om zich heen. Vincent schreef vrij laconiek over zijn ontslag, maar zijn vader vond dit een grote schandvlek voor hun familie.

In 1876 ging hij werken als hulponderwijzer in Ramsgate en Ilseworth. Vincent kreeg al snel een nieuwe roeping: hij wilde pastoraal werker worden. “Mijne ziel dorst naar God”.¹⁴ In een kerk in Richmond hield Vincent zijn eerste preek. Vincent maakte in Ilsworth een paar briefschetsen van kerken die had bezocht. In december 1876 vertrok Vincent uit Ilseworth om de feestdagen bij zijn ouders in Etten te vieren; aldaar maakte hij weer nieuwe plannen.

Grootschalige veengronden vond Vincent niet meer in Brabant. In de periode tussen 1250 en 1750 is het veen in Noord-Brabant goeddeels vergraven voor de turf- en zoutwinning.¹⁵ Nadat het veen begon op te raken werd in de omgeving van Zundert begonnen met de aanleg van bos en weilanden. Vanaf 1870 werd de tuinbouw van Zundert van internationaal belang. “Daar in de hei [van Zundert] was het zoo mooi, al was het donker kon men toch onderscheiden hoe die heivlakte en mastboschen en moerassen zich heinde en ver uitstrekten”.¹⁶ Ondanks de ontginningen was in Vincents jeugd in de omgeving van Zundert nog veel heide met plaggenketen aanwezig.¹⁷

Vincent kon blijkbaar moeilijk stilzitten. Zijn leven lang zou hij een drifter blijven met hechtingsproblemen en irritaties bij veel van zijn medemensen oproepen. Toen hij in 1877 in een boekhandel in Dordrecht werkte ontstond zijn fixatie op Bijbelse citaten en wilde hij predikant worden. Zijn enthousiasme eindigde al snel in een diepe teleurstelling: in Amsterdam volgde hij in 1877-1878 aanvankelijk met goede moed, maar uiteindelijk zonder succes een voorbereidende studie theologie.¹⁸ Hij vond de studie (te) zwaar en kwam weer in conflict: zijn geloofsvisie kwam niet overeen met de heersende orthodoxe opvattingen. Vincent vond opnieuw dat hij gefaald had en hij ging met hangende pootjes terug naar zijn ouders in Etten. Vincent was inmiddels 25 jaar.

Vincent luisterde naar de preken van zijn vader. Meer rust vond Vincent in de natuur en het landschap. “Daar [Zundert] in de hei was het zoo mooi, al was het donker kon men toch onderscheiden hoe die heivlakte en mastboschen en moerassen zich heinde en ver uitstrekten”.¹⁹ Ook in 1878 genoot Vincent nog steeds van het landschap in de omgeving van Zundert: “Toen wij des avonds terugreden van Zundert over de hei liepen Pa en ik een eind, de zon ging rood onder achter ’t masthout en de avondlucht weerkaatste in de moerassen, de hei en het geele en witte & grijze zand waren zoo vol toon en stemming.”²⁰ Er waren in de omgeving van Zundert nog enige “turfvelden” aanwezig zoals op het landgoed “Vredeoord”.²¹ Vincent schrijft niet over turfarbeiders in Zundert wat er ook op duidt dat het veen daar helemaal vergraven was. Juli 1878 bezocht Vincent met zijn vader “De Vlaamsche opleidingschool” in Brussel²², waar Vincent wilde afstuderen als evangelist. Vincent werd echter afgewezen voor deze school en vertrok eind 1878 naar de Belgische mijnstreek Borinage, waar hij ging werken als een soort autodidact evangelist en verzorgende. Vincent was solidair met de mijnwerkers en leefde hier dan ook in een klein huis onder grote armoede. Pas hier begon hij serieus te tekenen. Zo tekende Vincent mijnwerkers in een sneeuwlandschap. Blijkbaar was zijn familie niet zo enthousiast over zijn werk, want ze vond dat Vincent betaald werk moest vinden. Vincent werd ontslagen als evangelist, ondanks (lees: dankzij) zijn dienstbare opstelling en zijn vader wilde Vincent vervolgens laten opnemen in een psychiatrische inrichting in Geel.

Vincent kon in zijn werken zijn gevoelens kwijt, meer dan in het directe contact met mensen en medekunstenaars. Vincent was waarschijnlijk manisch- depressief, waar hij zijn hele leven last van zou blijven houden. “Denk niet dat ik mij zelf voor volmaakt houd – of meen dat ik er geen schuld aan zou hebben dat veel mensen mij voor een onaangenaam karakter houden. Dikwijls ben ik vreesselijk en lastig melankoliek, prikkelbaar – verlang naar sympathie als met een soort van honger en dorst – toon mij als ik die sympathie niet krijg onverschillig, scherp en gooi soms zelf nog wat olie in ’t vuur. Ik ben niet graag in gezelschap en het omgaan met de mensen, het spreken met hun is mij dikwijls pijnlijk en moeielijk. Maar weet gij waaruit zoo niet alles, toch heel veel daarvan voortkomt. Eenvoudig door zenuwachtigheid – ik die vreesselijk fijngevoelig ben, zoowel in ’t fysieke als moreele, heb het eigenlijk beet gekregen in de jaren dat ik het erg miserable had. Vraag het een dokter en hij

zal er direkt alles van begrijpen of het anders kan dan dat nachten doorgebracht op de koude straat of buiten, angst om aan brood te komen, voortdurende spanning doordat ik eigenlijk zonder betrekking was, verdriet met vrienden en familie niet voor 3/4 minstens de oorzaak zijn van sommige eigenaardigheden van humeur bij mij – en of het niet daaraan toe te schrijven is dat ik soms die onaangename buijen of tijden van gedruktheid heb.”²³

Vincent volgde zijn vaders advies niet op. Als selfmade man stortte hij zich vervolgens op een samengesteld studieprogramma en vertrok eind 1880 weer naar het culturele bolwerk Brussel, waar hij in contact kwam met de Nederlandse kunstenaar Anthon van Rappard (1858-1892) (hierna: Van Rappard)²⁴ en de schilder Willem Roelofs (1822-1897)²⁵, die beiden het landelijke Drenthe al hadden bezocht, in een tijd dat de industrialisatie in de rest van Nederland in opkomst was. “Vooreerst dat ik bij den Hr. Roelofs ben geweest daags na ’t ontvangen van Uw schrijven & die mij gezegd heeft dat zijn meening was dat van nu af aan bij mij hoofdzaak moest worden het teekenen naar de natuur, n.l. hetzij pleister of model, maar dat niet zonder leiding van den een of ander die ’t goed verstaat.”²⁶

In 1880 brak Vincent zijn opleiding aan de kunstacademie in Brussel af: Vincent kon niet goed tegen kritiek en vond de opleiding te conservatief, met te veel nadruk op de techniek en het werken in het atelier. Vincents doel was helder: zo snel mogelijk tekeningen maken die toonbaar en verkoopbaar waren, zodat hij uit zijn werk een inkomen kon halen. Het financieel afhankelijk zijn van zijn familie vond Vincent zijn hele leven erg vervelend. Vooral het bestuderen van de anatomie trok zijn aandacht. Vincent wilde in november 1880 ervaring opdoen als illustrator om zo meer te weten te komen over druktechnieken om zo zijn tekeningen op voorraad te laten drukken. Ze wilden hem niet aannemen. Omdat Van Rappard Brussel had verlaten en Vincent daardoor geen atelier meer had besloot Vincent de zomer van 1881 bij zijn ouders in Etten door te brengen. Hier ontmoette hij zijn nichtje Cornelia Adriana (Kee) Stricker (1846-1918) (hierna: Kee)²⁷, die in 1878 weduwe was geworden van Christoffel Martinus Vos (1841-1878).²⁸ De naar aandacht hunkerende Vincent werd hevig verliefd op haar, hetgeen zijn familie afkeurde. “Ik wilde U zeggen dat ik dezen zomer zooveel ben gaan houden van Kee Vos dat ik er geen andere woorden voor kon vinden dan “’t is net of Kee Vos mijn naaste is en ik de naaste van Kee Vos”. en — die woorden heb ik tot haar gezegd. Doch toen ik haar dit zeide antwoordde zij mij dat haar verleden en haar toekomst voor haar een bleven en zij dus nooit mijne gevoelens kon beantwoorden.”²⁹ Kortom: Vincent liep een blauwtje.

Theo had een vast aanstelling bij Goupil & Cie in Parijs, hetgeen hem in staat stelde bij te dragen aan het levensonderhoud van zijn oudere broer. Vincent besloot in 1881 van kunst zijn beroep te maken. Dit bleek wel een definitieve keuze te zijn.

Vincent tekende de omgeving en de modellen uit het dorp Etten en keerde in november 1881 als beginnend kunstenaar terug naar Den Haag. In dat jaar overwoog Vincent de succesvolle schilder van de Haagse School, Anton Rudolf Mauve (1838-1888) (hierna: Mauve)³⁰ te bezoeken in Drenthe. Mauve was een aangetrouwde neef van Vincent en gaf hem veel schildersadvies. Vincent vond in hem een vriend en een zielsverwant. Veel begrip van zijn familie kreeg hij niet bij de keuze van zijn vrienden. Het feit dat Vincent geen kunsthandelaar of predikant wilde worden zette veel kwaad bloed bij zijn familie. Zijn familie nam het hem bovendien kwalijk dat hij ongetrouwd was, geen vaste baan had, zijn eigen broek niet kon ophouden en zich sjofel kleepte. Vincent kleepte

zich liever als arbeider, dan als iemand van de gevestigde burgerij. De negatieve reacties waren erg vernederend voor Vincent. Hij vond nooit erkenning bij zijn familie, niet als persoon en niet als kunstenaar. Alleen op zijn inlevende jongere broer Theo kon hij zijn hele leven rekenen. Ondanks kritiek trok Vincent toch zijn eigen lijn.

In 1881 verbrak Vincent de band met de kerk.³¹ Dat leverde hem een knallende ruzie met zijn vader op rond kerst 1881, waarop Vincent boos naar Den Haag vertrok. Mauve had Vincent geld gegeven om in december 1881 zijn eerste atelier aan de Schenkweg in Den Haag in te richten. Vincents plan om Mauve in Drenthe te bezoeken in 1881 liep spaak. Waardoor is mij onduidelijk. Drenthe werd steeds populairder onder landschapsschilders. Ook Vincent wilde steeds meer weg van de 'beschaving'. De 29-jarige Vincent nam geleidelijk ook afstand van zijn familie. Hij knoopte begin 1882 in Den Haag een relatie aan met Clasina Maria 'Sien' Hoornik (1850-1904)³² (hierna: Sien), een prostituee op gevorderde leeftijd, die zijn vaste model werd. Vincents familie was ontzet.

In april 1882 verhuisde de familie Van Gogh naar Nuenen, waar vader Van Gogh eveneens als predikant werkzaam was. Zijn familie zocht uit eigen belang contact met invloedrijke personen. Vincent koos echter het liefst arbeiders en arme, eenvoudige mensen als onderwerp, niet de gevestigde elite. "Ik gevoel dat mijn werk in 't hart van 't volk ligt, dat ik mij laag bij den weg moet houden, dat ik diep in 't leven moet ingrijpen en door veel zorg en moeite moet vooruitkomen", schreef Vincent in mei 1882.³³ "Eind 1882 schreef Vincent: "Gij hebt mijn brief ontvangen waarin ik U schreef hoe onder het werk bij mij zich eene gedachte ontwikkelde over het maken van figuren *uit het volk voor het volk.*"³⁴

In zijn Haagse tijd maakte Vincent grote vorderingen op het gebied van tekenen. Hij werkte met potlood, houtskool en krijt tot lithografische inkt en hanteerde nieuwe technieken. Vincent was vooral gecharmeerd van de Barbizon schilder Jean- François Millet (1814-1875)³⁵ (hierna: Millet), die eenvoudig leefde onder de boerenbevolking.

Zomer 1882 begon Vincent ook te werken in kleur: hij verfde het landschap in zijn omgeving in kleur en maakte olieverfstudies in het bos en op het strand. Met zijn gedempte kleurgebruik sloot Vincent aan bij de kunstenaars van de Haagse School en de School van Barbizon, de gevestigde kunst die goed verkocht in de kunsthandel en op veel tentoonstellingen te zien was. Vincent worstelde met menselijke proporties en het perspectief in het landschap. Vincent verkocht nog niets, maar zette wel door. Het contact met Mauve verwaterde toen Vincent in 1883 ruzie met hem kreeg over hun uiteenlopende kunstopvattingen. Vincent vond een nieuwe zielsverwant: George Hendrik Breitner (1857-1923) (hierna: Breitner). Met hem trok Vincent er op uit om schetsen te maken in de gaarkeukens en stationswachtkamers in Den Haag,³⁶ maar Vincents voorkeur lag vooral bij figuurstudies op het platteland.

-
- ¹ <https://www.geni.com/people/Theodorus-van-Gogh/6000000007292520217>
- ² <https://www.geni.com/people/Anna-Cornelia-Carventus/6000000007292269943>
- ³ <https://www.geni.com/people/Vincent-van-Gogh/6000000009786851188>
- ⁴ <https://www.geni.com/people/Vincent-van-Gogh-ds/6000000009787202662>
- ⁵ De kunst van het woord. Zijn mooiste brieven p Leo Jansen, Hans Luijten en Nienke Bakker. Van Gogh Museum, Amsterdam, 2014 p. 10
- ⁶ <http://www.vangoghroute.nl/nederland/zundert/>
- ⁷ De Drentse tijd van Vincent van Gogh. 1883 Wout J. Dijk en Meent W. van der Sluis Groningen 2001 p. 32
- ⁸ <http://resources.huygens.knaw.nl/vrouwenlexicon/lemmata/data/Bonger>
- ⁹ <https://www.geni.com/people/Theodorus-van-Gogh/6000000009786430150>
- ¹⁰ Vincents brieven, Nieuw- Amsterdam, op of nabij 5 november 1883
- ¹¹ Vincents brieven, Dordrecht, 23 maart 1877
- ¹² Vincents brieven, Welwyn, 17 juni 1876
- ¹³ Vincents brieven, Hoogeveen, 12 oktober 1883
- ¹⁴ Vincents brieven, Isleworth, 25 november 1876
- ¹⁵ Nederlands Dagblad, 13 juli 1990
- ¹⁶ Vincents brieven, Etten, 8 april 1877
- ¹⁷ De Drentse tijd van Vincent van Gogh. 1883 Wout J. Dijk en Meent W. van der Sluis Groningen 2001 p. 50
- ¹⁸ Amsterdam Toen en Nu. 140 Jaar veranderingen in de stad. In de voetsporen van Vincent van Gogh. Ronald Wilfred Jansen RWJ-PUBLISHING, Hoogeveen, 2017
- ¹⁹ Vincents brieven, Etten, 08 april 1877
- ²⁰ Vincents brieven, Etten, 22 juli 1878
- ²¹ De Maasbode, 24 april 1887
- ²² Vincents brieven, Etten, 22 juli 1878
- ²³ Vincents brieven, Den Haag, 6 juli 1882
- ²⁴ <https://rkd.nl/nl/explore/artists/65637>
- ²⁵ <https://rkd.nl/nl/explore/artists/67624>
- ²⁶ Vincents brieven, Brussel, 1 november 1880
- ²⁷ <https://www.geni.com/people/Cornelia-Stricker/6000000009795849222>
- ²⁸ <https://www.geni.com/people/Christoffel-Vos/6000000009795358760>
- ²⁹ Vincents brieven, Etten, 03 november 1881
- ³⁰ <https://www.geni.com/people/Anton-Mauve/6000000009795758682>
- ³¹ Vincents brieven, Den Haag, 29 december 1881
- ³² <http://resources.huygens.knaw.nl/vrouwenlexicon/lemmata/data/Hoornik>
- ³³ Vincents brieven, Den Haag, 12 of 13 mei 1882
- ³⁴ Vincents brieven, Den Haag, tussen 4 en 9 december 1882
- ³⁵ <https://rkd.nl/nl/explore/artists/132043>
- ³⁶ Dit hoofdstuk is vooral gebaseerd op informatie uit De kunst van het woord. Zijn mooiste brieven Leo Jansen, Hans Luijten en Nienke Bakker Van Gogh Museum, Amsterdam, 2014

Vincents ouders, broers en zussen

Van boven naar beneden en van links naar rechts: vader Theodorus van Gogh (1822-1885) en moeder Anna Cornelia van Gogh- Carbentus (1819-1907) en hun kinderen: Vincent Willem (1853-1890), Anna Cornelia (1855-1930)¹, Theodorus (1857-1891)², Elisabeth Huberta (1859-1936)³, Willemina Jacoba (1862-1941) (ook Will of Willemien genoemd)⁴ en Cornelis Vincent (1867-1900).⁵

<https://nl.wikipedia.org/>

¹ <https://www.geni.com/people/Anna-Cornelia-van-Gogh/6000000009786847788>

² <https://www.geni.com/people/Theodorus-van-Gogh/6000000009786430150>

³ <https://www.geni.com/people/Elisabeth-van-Gogh/6000000009786967031>

⁴ <https://www.geni.com/people/Willemina-van-Gogh/6000000009786850062>

⁵ <https://www.geni.com/people/Cornelis-van-Gogh/6000000009787178696>

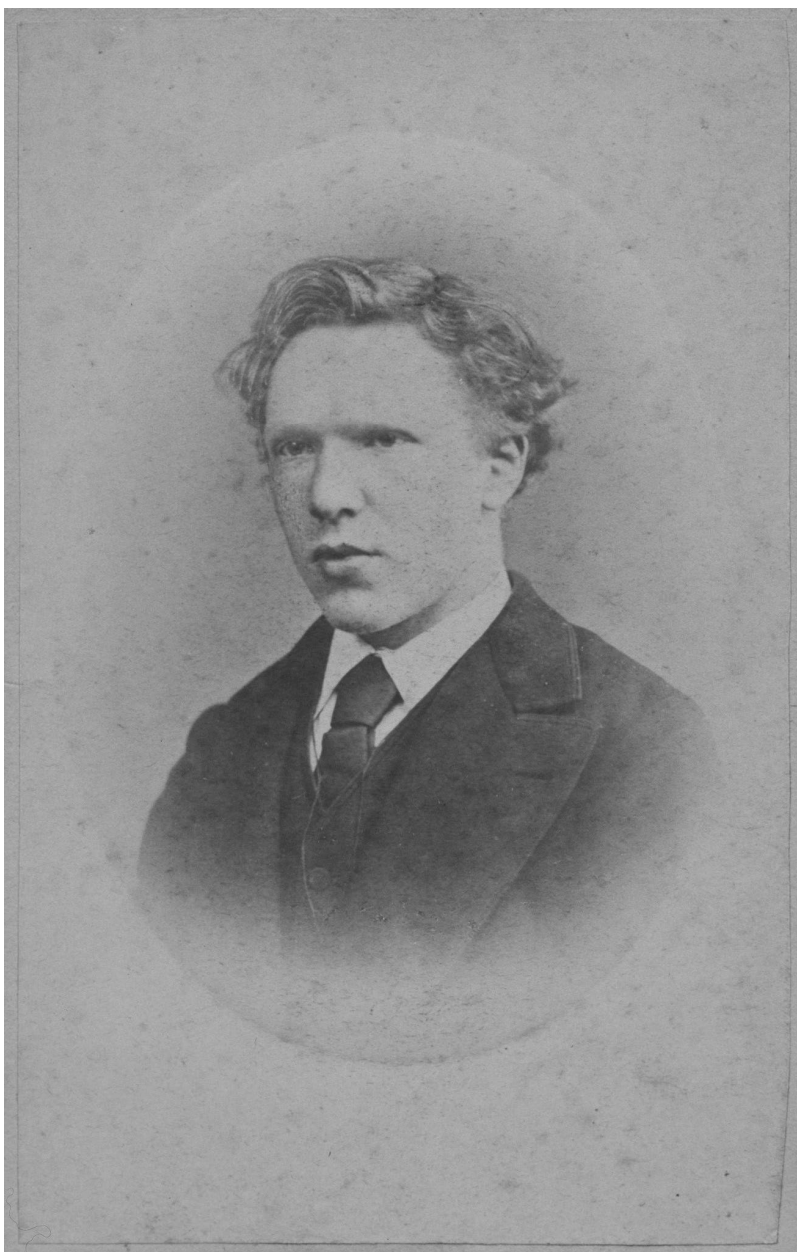
Graf van Vincents broertje in Zundert

Op de begraafplaats naast het dorpskerkje waar vader Van Gogh dominee was, ligt Vincents doodgeboren broertje begraven. Vincents verjaardag was dus altijd verbonden met de sterfdag van zijn broertje. Volgens *De Drentse tijd van Vincent van Gogh*. 1883 (p. 31) bezocht Vincent niet het graf van zijn broertje en naamgenoot, echter Vincent bezocht het graf van zijn broertje getuige zijn brieven. “Het was nog zeer vroeg toen ik te Zundert op het kerkhof kwam waar het zoo stil was, ik ging nog eens zien naar al de oude plekken”.¹ Bijna vier maanden later was hij weer in Zundert. “Mijn Vader heeft ook gevoeld wat dezer dagen in U zal zijn omgegaan, onlangs stond ik nog des morgens vroeg bij het grafje op het kerkhof te Zundert waarop staat: Laat de kinderkens tot Mij komen want derzulken is het koningrijk Gods. Het is nu ruim 25 jaar geleden [Vincent overleed 30 maart 1852] sedert Hij Zijn eerste jongskens daar begroef.”, schreef Vincent aan Hermanus Gijsbertus Tersteeg (1845-1927).²

Ronald Wilfred Jansen

¹ Vincents brieven, Etten, 8 april 1877

² Vincents brieven, Amsterdam, 3 augustus 1877

Vincent op 19-jarige leeftijd

Fotograaf: Jacobus Marinus Wilhelmus de Louw (1823-1907). Locatie: firma Pronk- Anten aan de Willemstraat 47 in Den Haag. Datum: januari 1873 (voor de 28^e)

Van Gogh Museum, Amsterdam

“Ik zal je den volgenden keer dat ik schrijf mijn portret sturen, ik heb dat ll. Zondag laten maken.”¹. Vincent liet het portret maken voor zijn vader: “Hierbij mijn portret, als je naar huis schrijft, zeg er dan echter niets van, zooals je weet is het voor Pa’s verjaardag.”² Toen Vincent in Drenthe verbleef, ruim 10 jaar na het maken van deze portretfoto, waren er ook fotografen actief in Hoogeveen, zoals Heiman Benjamin Sanders (1835-1901), Comprecht Heiman Sanders (1815-1895) Salomon Comprecht Sanders (1856-1921), Nicolaas van der Sleen (1852-1923) en Karel Spanjaard (1848-1914)³. Tevens was H. Heimann als fotograaf actief op de kermis in Hoogeveen.⁴ H. Heimann kwam waarschijnlijk uit Duitsland. De uit Groningen afkomstige Levie Jacob van Gelder (1841-1937) was ook actief als portretfotograaf in Hoogeveen.⁵ Evenals kunstschilder Vincent, waren de eerste fotografen in Hoogeveen overwegend autodidact.

Er is helaas geen foto van Vincent uit Hoogeveen overgeleverd.

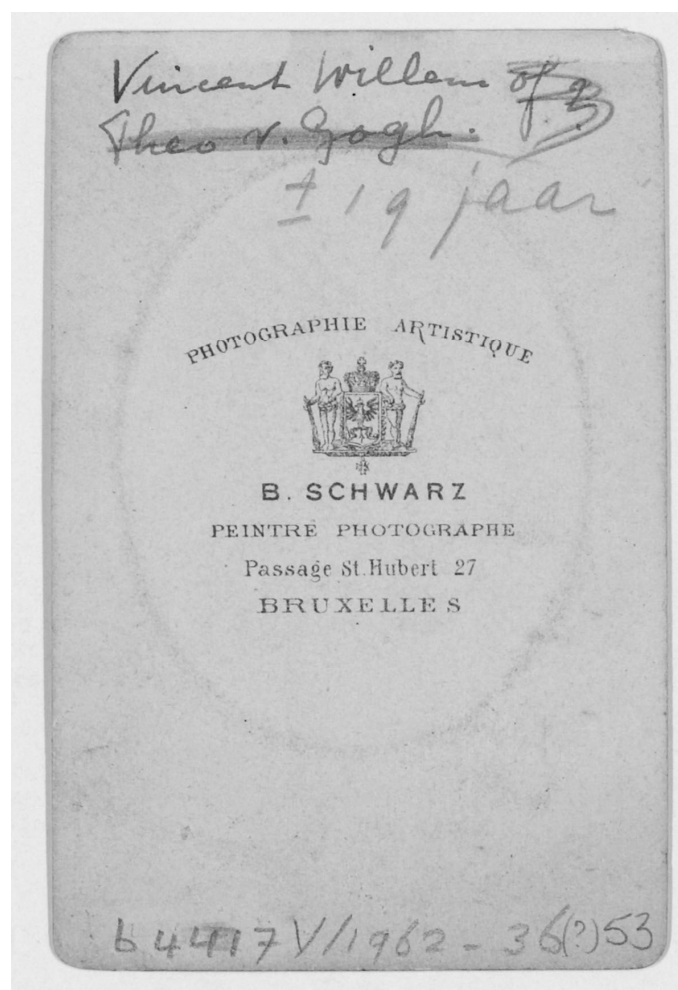
¹ Vincents brieven, Den Haag, januari 1873

² Vincents brieven, Den Haag, 28 januari 1873

³ Fotografie in Hoogeveen 1875-heden Ronald Wilfred Jansen RWJ-PUBLISHING, Hoogeveen, 2019

⁴ Hoogeveensche Courant, 26 mei 1880

⁵ Hoogeveensche Courant, 20 januari 1875

Theodorus (Theo van Gogh) op 15-jarige leeftijd

Fotograaf: Balduin Schwarz (1842). De verwijzing naar Vincent op de achterzijde is onjuist.¹ Locatie: Passage St. Hubert 27, Brussel. Datum: begin 1873. Theodorus werkte in 1873 voor Goupil & Cie in Brussel. Vincent verwijst naar de portretfoto in een van zijn brieven: “Van Anna [Anna Cornelia van Gogh- Carpentus (1819-1907)] heb ik gehoord dat je je portret hebt laten maken, als je er nog een missen kunt recommandeer ik mij.”²

Van Gogh Museum, Amsterdam

¹ Het Parool, 29 november 2018

² Vincents brieven, Den Haag, 17 maart 1873

**Theo van Gogh op
32-jarige leeftijd**

Fotograaf: Woodbury & Page.

Locatie: Amsterdam.

Datum: 1889.

Theodorus en Jo trouwden op
17 april 1889 in Amsterdam.

Theodorus heeft lichtere
ogen dan zijn broer Vincent,
die groene ogen had.

Van Gogh Museum, Amsterdam

INTERESSE IN DRENTHE

Vincent had hooggespannen verwachtingen van Drenthe. Zoals eerder gezegd, was Vincent in 1881 van plan om Mauve in Drenthe te bezoeken. Drenthe was toen erg populair bij landschap- en genreschilders van de Haagse School: de leden zetten zich af tegen de romantische traditie die rond 1850 hoogtij vierde in de Hollandse schilderkunst en die de werkelijkheid idealiseerde. In 1882 raakte Vincent serieus geïnteresseerd in Drenthe. “Van Rappard ontving ik gisteren [13 augustus 1882] een brief – hij is naar Drenthe geweest en uit twee krabbeltjes [waarschijnlijk met vrouw aan spinnewiel in Drenthe] te oordeelen die hij mij stuurde heeft hij niet stil gezeten. Hij schijnt zeer hard te werken en goed ook, zoowel aan figuren als aan landschap.”¹ “t Geen ge [Anthon van Rappard (1858-1892)] me van Drenthe vertelt interesseert mij -ik ken Drenthe volstrekt niet door zelf er geweest te zijn- wel door 't geen Mauve [Anton Mauve (1838-1888)] & Termeulen [François (Frans) Pieter ter Meulen (1843-1927)] b.v. er van hebben meegebracht (...) Ik stel 't mij voor als Noord Brabant *toen ik jong was*, zoo'n jaar of 20 geleden [Vincent was toen circa 10 jaar]. Als jongen herinner ik mij de hei en de kleine boerderijtjes [in Zundert], de weefgetouwen, de spinnewielen, nog precies zóó gezien te hebben als ik ze nu op de teekeningen van Mauve & Termeulen zie. Nu is dat gedeelte van Brabant waar ik bekend ben reeds enorm veranderd door ontginningen en door industrie. Ik voor mij zie nu niet zonder een zekeren weemoed een nieuwe kroeg met rood pannendak op menig plekje waar ik mij herinner een leemen hut met bemost rietdak te hebben zien staan. Er zijn sedert beetwortelsuikerfabrieken, sporen, heigrond ontginningen, &c. gekomen die lang zoo pittoresk niet zijn. Enfin – maar wat wel in me zal blijven is iets van de strenge poezij van de echte hei. En die echte hei schijnt dus in Drenthe nog net zoo te bestaan als vroeger de Brabantsche was. Toch is er nog enorm veel moois ook nu in Brabant – herinner U 't Heike [St. Willebrord in Noord-Brabant] maar eens waar we zamen geweest zijn.”² Bij Vincent roept Drenthe dus positieve herinneringen op aan het landschap van Brabant uit zijn jeugdijaren.

Vincent was nog niet in Drenthe geweest. Op de tentoonstelling van de ‘Hollandsche Teeken-Maatschappij’ die werd gehouden van 11 augustus t/m 12 september 1882 in Den Haag zag Vincent werken van kunstenaars die in Drenthe gewerkt hadden en kreeg hij een eerste indruk van hoe Drenthe er uit zag. Vincents indruk was weer positief. “Er is zooals ge mogelijk weet eene tentoonstelling van de teekenmaatschappij. Er is een Mauve [Anton Mauve (1838-1888)] – een vrouwtje aan een soort weefgetouw, zeker uit Drenthe, dat ik superbe vind.”³

In augustus 1883 kreeg zijn plan om naar Drenthe te vertrekken vaste vorm. “Ik voor mij nu, vooral na 't bezoek van Rappard, zou erg graag naar Drenthe gaan.”⁴ Vincent wilde vooral naar Drenthe om aquarellen, tekeningen, schilderijen en figuurstudies te maken, zodat hij zou worden toegelaten tot de ‘Hollandsche Teeken-maatschappij’⁵, die het aquarelleerwerk van de leden via tentoonstellingen en dergelijke verdere bekendheid wilde geven. Blijkbaar vonden zijn collega-schilders Vincent nog niet goed genoeg om toegelaten te worden tot de vereniging. Vincent hoopte tevens veel te leren in Drenthe en zo verkoopbare werken te kunnen leveren aan zijn broer Theo.

Vincent rekende er op dat Drenthe een positieve invloed zou hebben op zijn (geestelijke) gezondheid. Vincent wilde in Drenthe ook andere kunstenaars ontmoeten. “Eenmaal daar geloof ik, ik voor vast in die heidestreek en veenderijen zoude blijven, waar hoe langer hoe meer schilders komen en met der tijd welligt een soort kolonie van schilders zou kunnen ontstaan (...) Ik zoude wel denken dat indien ik ergens daar me zou vestigen, Rappard in die zelfde streek nog meer zou komen dan nu en wij eenige gezelligheid aan elkaar zouden hebben.⁶ Zijn inspiratie haalde hij uit de School van Barbizon, die de rust en natuurlijkheid van het platteland verkozen.

Hij verwachtte in Drenthe ook kanaalgravers te zien: “(...) allerlei baggerlui stel ik me op de oevers voor”.⁷ Vincent wilde in Drenthe tevens op zoek naar de “herfsteffecten”.⁸ “Vriend Rappard is ook reeds op reis en heeft Drenthe reeds achter den rug (...). Hij schreef me uit Drenthe “het land hier is zeer ernstig van stemming, menigmaal deden de figuren mij denken aan studies van jou. wat ’t leven betreft, goedkoop kan men zeker nergens terecht. En den Zuidoosthoek (’t door mij bedoelde terrein) houd ik voor ’t oorspronkelijkst”.⁹

Vincent verwachtte ook dat het leven in Drenthe goedkoper is dan in Den Haag en dat in Drenthe goedkope en bereidwillige modellen aanwezig waren. “De tijd die ik ginder zal doorbrengen hoop ik zeer weinig van te laten verloren gaan, en veel model te nemen ook, wat daar goedkoop genoeg zal wezen waarschijnlijk. Maar het leven is er goedkoop en ik zal meer met de frs 150 [maandelijkse toelage van Theo] kunnen doen dan hier.”¹⁰ Vincent verwachtte dus dat in Drenthe meer geld overbleef om teken- en schildermateriaal aan te schaffen.

¹ Vincents brieven, Den Haag, 14 augustus 1882

² Vincents brieven, Den Haag, 13 augustus 1882

³ Vincents brieven, Den Haag, 14 augustus 1882

⁴ Vincents brieven, Den Haag, 21 augustus 1883

⁵ Vincents brieven, Den Haag, op of nabij 5 september 1883

⁶ Vincents brieven, Den Haag, 21 augustus 1883

⁷ Vincents brieven, Den Haag, 21 augustus 1883

⁸ Vincents brieven, Den Haag, op of nabij 05 september 1883

⁹ Vincents brieven, Den Haag, 10 september 9-1883

¹⁰ Vincents brieven, Den Haag, 5 september 1882